

Projekt Pamäť Slovenska – Národné centrum excelentnosti výskumu, ochrany a sprístupňovania kultúrneho a vedeckého dedičstva

Ochrana a sprístupňovanie kultúrneho dedičstva patria dnes medzi prioritné úlohy odborníkov a vedeckých pracovníkov Slovenska. Dlhodobu sa tejto problematike venujú aj pracovníci Slovenskej národnej knižnice v Martine a Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva Fakulty prírodných vied Žilinskej univerzity v Žiline. Vzájomná spolupráca týchto dvoch subjektov vyústila aj do spoločného projektu podporovaného Európskou úniou – Európskym fondom regionálneho rozvoja a Agentúrou školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ v rámci Operačného programu Výskum a vývoj.

Projekt odštartoval v septembri 2010 a jeho hlavným strategickým cieľom je etablovať Národné centrum excelentnosti výskumu, ochrany a sprístupňovania kultúrneho a vedeckého dedičstva s medzinárodne uznávaným základným výskumom, ktorý zvýši integráciu a kvalitu výskumného potenciálu v tejto oblasti v obidvoch partnerských organizáciách, čím sa dosiahne vysoká efektívnosť a skvalitnenie výskumu a vývoja a podporí sa koncentrácia najlepších výskumno-vzdelávacích kolektívov do monotematických centier s definovanými zámermi na realizáciu výskumných aktivít v danom vednom odbore.

Vo väzbe na strategický cieľ projektu sú definované tri špecifické ciele:

1. Založenie centra, vybudovanie štruktúry a definovanie princípov fungovania.
2. Dobudovanie IKT infraštruktúry centra a doplnenie prístrojového vybavenia centra.
3. Dosiahnutie významných výsledkov v oblasti výskumu, ochrany a prezentácie kultúrneho a vedeckého dedičstva.

1. Založenie centra, vybudovanie štruktúry a definovanie princípov fungovania

Cieľom aktivít tohto špecifického cieľa je zriadenie Národného centra excelentnosti výskumu, ochrany a sprístupňovania kultúrneho a vedeckého dedičstva a vytvorenie funkčných väzieb medzi jednotlivými pracoviskami tak, aby centrum fungovalo ako jeden celok podľa vzoru najlepších zahraničných a medzinárodných centier excelentnosti. Táto aktivita je dôležitá najmä pre zvýšenie kvality výskumu, efektívnejší prenos výsledkov výskumu do praxe a uľahčenie začleňovania a etablovania sa centra do medzinárodných sietí a projektov. Pracovníci zodpovední za túto aktivitu definovali pravidlá spolupráce so spolupracujúcimi inštitúciami, vypracovali štatút centra a jeho organizačnú štruktúru, kreovali riadiace orgány centra a určili postavenie zamestnancov v centre vo vzťahu k svojim materským inštitúciami. Ďalšou dôležitou úlohou v rámci aktivity bolo definovať dlhodobý strategický výskumný plán centra a vytvoriť model dlhodobej udržateľnosti centra. Základnou otázkou bolo určiť svoju profiláciu a prioritné vedecké témy, ktoré sa budú skúmať a ktoré budú umožňovať efektívnu participáciu na medzinárodných výskumných aktivitách a projektoch.

2. Dobudovanie IKT infraštruktúry centra a doplnenie prístrojového vybavenia centra

Kľúčovou činnosťou aktivít na dosiahnutie tohto špecifického cieľa je obstaranie, inštalovanie a uvedenie do prevádzky prístrojového vybavenia v rozsahu nevyhnutnom na realizáciu výskumných aktivít projektu. Vybavenie centra unikátnym prístrojovým vybavením umožní zlepšiť vedomostný potenciál žiadateľa a partnera projektu, mobilitu študentov a vedeckých pracovníkov, prípravu domácej odbornej literatúry a i. Realizácia tejto aktivity prispela k eliminácii zostávania v prístrojovom vybavení žiadateľa a partnera za ostatnými krajinami EÚ a zvýšila ich konkurencieschopnosť v získavaní zahraničných grantov a rozšírenie medzinárodnej spolupráce.

3. Dosiahnutie významných výsledkov v oblasti výskumu, ochrany a prezentácie kultúrneho a vedeckého dedičstva

Na dosiahnutie významných výsledkov bolo vo výskumných plánoch načrtnutých niekoľko aktivít, ktoré na pôde centra budú pilotnými programami a budú demonštrovať jeho potenciál. Medzi základné výskumné aktivity v projekte patria:

- a) Výskum a vývoj techník sprístupnenia digitálneho obsahu a techník vedeckej komunikácie.
- b) Výskum v oblasti reštaurovania, konzervovania a ochrany predmetov kultúrneho dedičstva.
- c) Základný výskum historických knižničných dokumentov a fondov.

Ad a) Výskum a vývoj techník sprístupnenia digitálneho obsahu a techník vedeckej komunikácie

Cieľom tejto aktivity je demonštrovať potenciál novovybudovaného centra, produkovať kvalitné vedecké výstupy pomocou novej a kvalitnej infraštruktúry vybudovanej v rámci projektu na základe výskumu súčasného stavu problematiky doma i v zahraničí, analýzy potrieb, vývoja a overenia funkčnosti modelu využívania kultúrneho, vedeckého a intelektuálneho dedičstva na účely vzdelávania.

Ad b) Výskum v oblasti reštaurovania, konzervovania a ochrany predmetov kultúrneho dedičstva

Kľúčovou činnosťou je výskum techník reštaurovania, konzervovania a ochrany vybraných typov predmetov kultúrneho dedičstva. Aktivita začala návrhom kritérií a parametrov popisu stavu predmetov kultúrneho dedičstva a bude po-

kračovať z definovaním jednotlivých tried a parametrov triedenia a výskumom techník prognózovania a udržania životnosti. Ďalším cieľom je vytvorenie vzdelávacieho programu pre praktickú identifikáciu, archívne spracovanie, konzervovanie a reštaurovanie fotografií na území Slovenskej republiky.

Konkrétnymi výstupmi aktivity v súčasnosti je vytvorenie *modelovej knižnice 20. storočia* po skríningovom hodnotení knižných dokumentov, na základe ktorej sa vytvorila metodika nedeštruktívneho hodnotenia v systéme SurveNIR. V rámci výskumnej úlohy *Ochrana farebnej fotografie* sa pozornosť sústredila na zhodnotenie svetelných pomerov v hlavnom depozite Slovenskej národnej knižnice, vykonal sa prieskum výskytu farebnej fotografie v depozite Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice a pripravil sa model hodnotenia starnutia farebnej fotografie po dlhodobom uložení v depozite bez prítomnosti svetla a v podmienkach, keď je farebná fotografia vystavená svetlu (expozícia a pod.).

Výsledky výskumov budú zapracované do aktualizovanej a rozšírenej učebnice *Ochrana dokumentov I.*

Ad c) Základný výskum historických knižničných dokumentov a fondov

Základnými cieľmi aktivity sú:

- vedecký skríning historických knižničných dokumentov a fondov riešiaci otázky ich pôvodného a súčasného výskytu, foriem a spôsobov uloženia, historického vývoja, typológie, výzdoby a fyzického stavu (v rámci tejto aktivity sú rozpracované výskumné úlohy *Modelové spracovanie historickej knižnice* – za vzor sme si zobrali historickú Tranovského knižnicu, ktorá obsahuje asi 2 500 historických knižničných dokumentov a pripravujeme jej komplexné spracovanie – od jej očisty, elektronického spracovania v systéme VIRTUA až po digitalizáciu dokumentov a vedeckú štúdiu, ktorá zachytí jej vznik, vývoj i súčasnú situáciu, a na základe získaných skúseností z komplexného spracovania vytvoríme metodiku, ako postupovať pri spracovaní historických knižníc a ako prezentovať knižnicu v internetovom prostredí; pripravujeme *katalóg tlačí 16. storočia františkánskych knižníc*, ktoré zmapujú výskyt historických knižničných dokumentov 16. storočia na Slovensku, pripravili sme vedeckú konferenciu *Európske cesty románskej knihy*, ktorá dala odpoveď na recepciu románskej literatúry na území Slovenska. Špeciálnou témou je výskum iluminovanej a kreslenej výzdoby v zbierke inkunábul SNK a výskum historických máp vo fondoch SNK, z ktorých budú pripravené databázy a monografické reprezentatívne diela);
- biografický a genealogický výskum osobností Slovenska a jeho prezentácia (v rámci tejto aktivity sa pripravuje a je rozpracovaná piata časť *Biografického lexikónu Slovenska* a vedeckovýskumní pracovníci prezentujú osobnosti Slovenska formou prednáškového činnosti a štúdií na domácich a zahraničných odborných a vedeckých konferenciách a seminároch; pripravili sme vedeckú konferenciu *Ján Jessenius – Slováci na panovníckych dvoroch*, ktorá predstavila popredné osobnosti pochádzajúce zo Slovenska a ich schopnosti a intelekt);
- výskum dejín kníhtlačiarkej, vydavateľsko-nakladateľskej a kníhkupeckej činnosti (patrí k najširšie koncipovaným aktivitám, vykonávame základný výskum k dodnes málo preskúmanej téme kníhkupeckej činnosti na Slovensku – pripravujeme *databázu slovenských kníhkupcov od najstarších čias do roku 1945*; pripravujeme niekoľko monografických prác *Dejiny tlačiarne Jána Pavla Royera*, *Dejiny vydávania najvydávanejšej slovenskej knihy Cithary sanctorum*, vedeckovýskumní pracovníci projektu sa venujú spracovaniu štúdií, ktorými prezentujú vzácne knižné kultúrne dedičstvo na odborných a vedeckých fórach doma i v zahraničí);
- výskum patriotík – patrí medzi najnovšie témy výskumu dejín knižnej kultúry na Slovensku (v rámci výskumnej úlohy pripravujeme *databázu slovacikálnych autorov vydávajúcich svoje diela mimo územia Slovenska, databázu mimoúzemných slovacík*, ale aj modelovú *personálnu bibliografiu významných osobností so slovenskými koreňmi, Samuela Tešedíka ml. a st.*, ktorí pôsobili na Slováckmi obývanom území na Dolnej zemi a mali veľký vplyv na národný, cirkevný a hospodársky život i na Slovensku).

Výsledky výskumov aktivít projektu budú prezentované na internetovom portáli *Národný informačný a bibliografický portál k dejinám knižnej kultúry*, ktorý je pripravovaný v rámci projektu.

Realizáciou projektu sa zvýši kvalita a efektívnosť výskumu a vývoja v oblasti kultúrneho a vedeckého dedičstva, zvýši sa povedomie o kultúrnom dedičstve SR, vyplnia sa biele miesta v relevantnom výskume a získané výsledky budú prístupné širokej odbornej i laickej verejnosti.

Tento článok vznikol s podporou projektu „Pamäť Slovenska – Národné centrum excelentnosti výskumu, ochrany a sprístupňovania kultúrneho a vedeckého dedičstva“ (ITMS:26220120061) v rámci OP Výskum a vývoj, ktorý je spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Agentúra
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Európska únia
Európsky fond regionálneho rozvoja

Eva Augustínová
(eva.augustinova@snk.sk)

Tatiana Kudelová
(tatiana.kudelova@fhv.uniza.sk)